

Omówienia, przeglądy

Czesława Miłosza „północna strona”. Red. naukowa tomu Małgorzata Czermińska i Katarzyna Szalewska. Nadbałtyckie Centrum Kultury w Gdańsku. Gdańsk 2011, ss. 496.

Tom zawiera referaty wygłoszone na międzynarodowej konferencji naukowej zorganizowanej w stulecie urodzin Czesława Miłosza. Konferencja, o tytule takim jak publikacja, miała miejsce w Gdańsku w dniach 21–22 marca 2011 roku, i została zorganizowana przez Instytut Filologii Polskiej Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Gdańskiego oraz Nadbałtyckie Centrum Kultury.

Czesława Miłosza „północna strona” już nominalnie wykreśla podstawowe przeszerzenie literaturoznawczych zainteresowań

uczestników gdańskiej konferencji. Miłosz, bohaterowie jego poezji i prozy, oraz ich intymne, emocjonalne czy intelektualne związki zintegrowane lub implikowane przez kategorię kulturowej Północy, zostają w tym badawczym dyskursie usytuowane, odkryte albo ponownie odczytane w wielopoziomowych perspektywach współczesnego zwrotu topograficznego oraz teoriach przestrzeni. *Homo geographicus*, tak sam Miłosz, jak i bohaterowie jego twórczości, i jak biografia rzeczywista poety czy fikcjonalne biografie literackich postaci, zostały ulokowane w kilku porządkach geograficznych bądź przestrzennych, otwierających nowe możliwości interpretacyjne.

Biograficzno-przestrzenny trop wyznacza w najbardziej naturalny sposób granice „północnej strony” i oczywiście wyodrębnia również jej konkretne terytoria: przeważnie miejsca oraz etapy życia i egzystencjalnych czy duchowych doświadczeń noblisty. To one także stanowią właściwe punkty inicjalne literaturoznawczych rozważań, a przy tym tematycznie grupują teksty referentów. W kolejnych częściach publikacji, tworzących sześć rozdziałów pokonferencyjnego tomu, podjęto tematykę inspirowaną miejscami związanymi z życiem i twórczością autora *Rodzinnej Europy*. Układ tomu w dużej mierze wyznacza chronologia, naturalnie zatem rozpoczyna ją rozdział *Litwa i Wilno* (o ich znaczeniu w biografii i dziele Miłosza w swoich referatach piszą: Tomasz Venclowa, Elżbieta Rybicka, Tadeusz Bujnicki, Michał Masłowski, Krzysztof Zajac, Marek Tomaszewski, Michał Kłosiński oraz Hans-Christian Trepte). Część druga, *Provincje północno-wschodnie*, to spojrzenie tak na geografę, jak i literaturę Północy w piśarstwie Miłosza: przede wszystkim pogranicza polsko-białorusko-litewskiego (Grżyna B. Tomaszewska, Jarosław Ławski, Zbigniew Mańkowski, Swietłana Musijenko, Anna Janicka, Feliks Tomaszewski).

Część trzecia oraz czwarta tomu to próby przybliżenia stanowiska Miłosza wobec dwóch znacząco odmiennych formacji cywilizacyjnych i kulturowych. W rozdziałach *Wobec Rosji* i *Wobec Ameryki* autorzy ukazują także istotę różnicy oddziaływania tych światów na polskiego noblistę. O silnej ambiwalencji w emocjonalnym, intelektualnym i duchowym postrzeganiu przez Miłosza Rosji oraz jej kulturowego dziedzictwa piszą Elżbieta Mikiciuk (*Miłosz wobec Rosji*), Tadeusz Sucharski (*Miłosz i „heretże” Dostojewskiego*), a także Monika Wójciak (*„Walka o oddech”. Noty o poetach rosyjskich – Annie Achmatowej i Osipie Mandelsztamie*). W rozdziale o związkach pisarza z Ameryką bliżej natomiast jest przedstawiona życiowa codzienność i prywatność autora *Doliny Issy*. Interesujące, często nieznane sfery czy fakty z życia Miłosza opisują Renata Gorczyńska (*Miłosza Ameryka dyplomacji, Ameryka imigracji*) i Hanna Gosk, przybliżając tematykę niepublikowanej korespondencji dwóch poetów (*Listy wymieniane na północnej półkuli. Czesław Miłosz w korespondencji z Bogdanem Czajkowskim o ludziach i sprawach krajowych*). Geograficzno-kulturowy wymiar Ameryki w twórczości Miłosza podejmują Beata Tarnowska (*„W neonowej pustyni”. Obraz amerykańskiej metropolii w twórczości Czesława Miłosza*) oraz Ewa Kołodziejczyk (*Amerykańskie źródła „Rodzinnej Europy” Czesława Miłosza*).

Kolejne dwie części publikacji to rozważania przybliżające znaczenie twórczości szczególnie istotnej dla procesu konstytuowania się duchowej i intelektualnej wrażliwości oraz poetyckiej wyobraźni autora *Traktatu poetyckiego*. Rozdział *Dwaj Miłoszowie – Oskar i Czesław* tworzą cztery teksty (Rolfa Fiegutha, Aleksandra Fiuta, Magdaleny Stoli i Agnieszki Kosińskiej) podejmujące problematykę spotkań Miłoszów. Spotkań rzeczywistych, mających miejsce w Paryżu w latach 30. XX wieku, ale też tych

między ich utworami, intertekstualnych. I ich znaczenia: stałej już w twórczości autora *Hymnu o Perle* inspirującej obecności dzieła jego arystokratycznego kuzyna, przede wszystkim jednak mistrza i profety. Wizyjność, hermetyzm, metafizyka, filozoficzny oraz religijny wymiar życia i próby przełożenia tych doświadczeń na język literatury to kwestie także podejmowane w ostatniej części wydawnictwa. Rozdział *Swedenborg, Blake, Kierkegaard, holenderscy malarze* to teksty (Bartosz Dąbrowski, Przemysław Dakowicz, Zbigniew Kaźmierczyk, Hieronim Chojnacki i Magdalena Śniedziewska) przynoszące pogłębioną refleksję o znaczeniu myśli i metaforyki „północnych” wizjonerów oraz siedemnastowiecznego holenderskiego malarstwa dla kształtu twórczości autora *Trzech zim*.

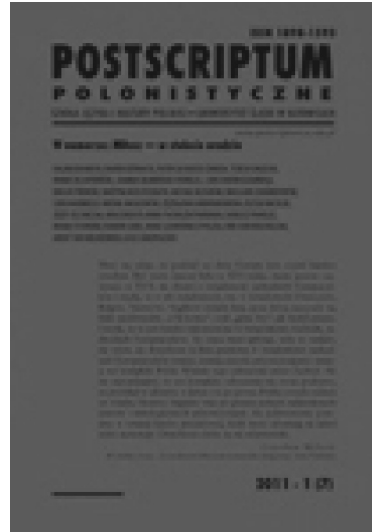
Całości książki *Czesława Miłosza „północna strona”* dopełniają dwa teksty, stanowiące swoiste klamry tej publikacji. To artykuły redaktorek tomu. *Słowo wstępne. Miejsca autobiograficzne Czesława Miłosza* Małgorzaty Czerwińskiej wprowadza w teorię czytania oraz rozumienia literatury w perspektywie popularnych we współczesnej humanistyce orientacji przestrzennych i naturalnie implikowanych przez taką badawczą optykę interpretacji „północnego” terytorium biografii oraz dzieła Miłosza. *Posłowie. Przesztrzenne praktyki miłoszologów* Katarzyny Szalewskiej przynosi natomiast podsumowanie interpretacyjnych czy właściwie reinterpretacyjnych praktyk uczestników gdańskiej konferencji, czytających Miłosza w płynnej przestrzeni przygranicznej, gdzie przenikają się literaturoznawstwo, geografia, historia, filozofia i mistyka, historia sztuki z wieloma jeszcze innymi dyscyplinami. *Posłowie* zawiera także *résumé* tomu, zarówno ogólnie podsumowujące zawartość i przesłanie kolejnych rozdziałów publikacji, jak również tworzących je poszczególnych tekstów.

Lektura tego pokonferencyjnego tomu wywołuje kilka przynajmniej refleksji literaturoznawczych: na pewno tę o inspirującym znaczeniu współczesnego zwrotu przestrzennego w humanistyce, orientacji pozwalającej na nowe odczytania i kontekstualizacje różnych twórczości czy tekstów, ale może przede wszystkim, raz jeszcze i bardzo dobitnie, refleksję ewokującą niezwykłą złożoność oraz bogactwo pisarskiej spuścizny Czesława Miłosza. Literackiego bogactwa w zasadzie niemożliwego do objęcia i stanowiącego – co podkreślali w swoich wystąpieniach również uczestnicy konferencji w Gdańsku – wyzwanie dla przynajmniej kilku jeszcze pokoleń badaczy. Z pewnością należy docenić także język zebranych w tomie artykułów, w większości przekonujących, że nawet o materii literackiej z istoty tak hermetycznej jak dzieło Miłosza, można napisać poznawczo ciekawie, bez wątpienia erudycyjnie, a do tego z eseistyczną pasją i wdziękiem.

(Jarosław Bytner)

„Postscriptum Polonistyczne”. Szkoła języka i kultury polskiej. „Miłosz w stulecie urodzin”. Uniwersytet Śląski w Katowicach. 2011 1(7), ss. 373. Red. naczelny: Romuald Cudak.

W notce pod składem rady programowej czytamy: „Pismo krajowych i zagranicznych polonistów poświęcone zagadnieniom związanym z nauczaniem kultury polskiej i języka polskiego jako obcego”. Numer 1 (7) poświęcony został w całości Czesławowi Miłoszowi. Redakcja „Postscriptum Polonistycznego” zaprosiła kwiat polonistyki zagranicznej, przetykany tu i ówdzie przedstawicielami krajowej sceny

Miłoszoznawczej i Miłoszolibnej. Numer otwiera dział „Czytanie Miłosza – ustalenia”, a w nim artykuł *Czesława Miłosza Rodzinna Europa pomiędzy Sztetajniami a zatoką San Francisco* Luigiego Marinello, szefa polonistyki na rzymskim uniwersytecie „La Sapienza”, autora całkiem niezłej *Historii literatury polskiej*, wydanej u nas w roku 2009. Po nim następuje niemniej interesująca postać Michała Masłowskiiego z Paryża, który opublikował artykuł *Wobec nicości. Miłosz – dysydent*. Z Bukaresztu przysłał swój tekst Constantin Geambașu – *Ameryka widziana oczyma Czesława Miłosza*. Naczelnymi hasłami tej części są terminy takie jak: geopoetyka, imagologia, tożsamość, przetrzeń. W tę perspektywę wpisuje się artykuł Anny Szawerny-Dyrszki *Leśne tropy Czesława Miłosza*. Na znaczeniu zyskują te walory twórczości Miłosza, które odsyłają do zakorzenienia w określonej przestrzeni kulturowej, a tych poeta zasiedlił kilka, łącząc je w zaskakujący sposób w poezji i w eseistyce. Zmienia się też recepcja Miłoszowych starć mentalności i kultur – pisze L. Marinelli. Wydobywa się wielokulturo-

we tło twórczości poety, które staje się równie ważne, co jego polemiki filozoficzne i polityczne oceny XX wieku. Miłosz jest twórcą osadzonym w przestrzeni wieloosiowej, kulturowo i historycznie zmiennej, myślowo wręcz płynnej. Tej niegotowości światów Miłoszowych do jednoznacznego zaklasyfikowania przeciwstawia się z kolei jednoznaczność postawy poety wobec zewnętrznych wobec słowa kontekstów politycznych i społecznych. Paradoksalność Miłoszowych doświadczeń rekapitułuje Arend van Nieukerken z Uniwersytetu w Amsterdamie w artykule „*Kłopoty z opisem rzeczy*”, czyli (nie)możliwość *mimesis* w epoce relatywizacji podmiotu. Tutaj wracamy znów do metafizyki poety, która zwłaszcza w latach 80.–90. stanowiła bodaj najważniejszy wyróżnik, jeśli chodzi o recepcję krytycznoliteracką i naukową. Warto podkreślić uparty esencjalizm Miłosza, który pozostał nieufny wobec zachęt relatywistów wszelkiej maści namawiających do porzucenia poszukiwań istoty rzeczy. Cała filozoficzna konstrukcja, wyłaniająca się z poezji, filozoficznych esejów i zapisków, dotyczy właśnie tego, czemu zaprzeczają wyznawcy postmodernizmu i innych postów. Miłosz pozostaje nieugiętym zwolennikiem prawdy, nawet jeśli spogląda na nią przez okulary ironisty, dostrzegającego przy okazji, iż nic nie jest stałe, pewne, a na pewno nie niezmiennie.

Bohaterowi utworów Miłosza nie jest obce doświadczenie sprzeczności, sięgające najgłębiej w duszę i niszczące, by nie powiedzieć wyniszczające. Miłość, traumy osobiste i odcisnięte w świadomości traumy zbiorowych doświadczeń epoki, rytmiczne szepty *dajmoniona*, wyolbrzymiające rolę poetyckiej wrażliwości, to znów ją redukujące do poziomu podstawowych, życiowych reakcji, metapoetycka i egzystencjalna refleksja podmiotu, wreszcie uparte, pod prąd pokonywanie rozpaczy, tam gdzie już

zwyciężyła przemoc i pogarda, gra masek – stały się tematami kolejnych interesujących szkiców pióra Kima Jastremskiego (*Dialogiczny proces rekonstrukcji. Polifonia Czesława Miłosza jako krok w stronę poetyckiej apokatastazy*), Joanny Dembińskiej-Pawelec (*Rytmiczne szepty dajmoniona. O mediumicznej funkcji poezji Czesława Miłosza*), Michał Kłosiński (*Miejsca traumy w Świecie Miłosza*), Roman Sabo (*Słów kilka o mistrzu pokonanej rozpaczy*).

Kolejny dział „Czytanie Miłosza – rewizje” już tak nie przekonuje. Rewizje są, mówiąc spokojnie, dość umiarkowane, a odkryć w zasadzie brakuje. Jest zrozumiałe, że kilka dawniejszych prac Miłosza, takich jak *Zdobycie władzy*, *Zniewolony umysł*, *Miasto bez imienia*, wiele przedwojennych poezji, znacznie się zestarzało. Najszybciej starzeje się publicystyka i dobrze to widać w dorobku Miłosza. *Ocaleje poezja*, *Ziemia Ulro*, może *Dolina Issy*, zaś literatura pisana pod wpływem chwili politycznej odchodzi. Rewizje idą właśnie w tym kierunku, z biegiem i logiką czasu. I dokonują się niezależnie od tego, co podpowiada krytyk, broniący, lub nie, dzieła. Utwierdzają w tym przekonaniu szkice Zdzisławy Mokranowskiej (*Zdobycie władzy Czesława Miłosza – dzisiaj*), Dariusza Pawelca (*Zniewolony umysł – zmiana biegunów recepcji*), Wacława Lewandowskiego (*O trudnej sztuce czytania Miłosza (ze zrozumieniem) słów kilka*), Józefa Olejniczaka (*Antologie Miłosza*), Interesujący w zamyśle, jest dział „Miłosz i Mickiewicz – raz jeszcze”, trafiający w gust samego poety, który związek z wieszczem deklaratorywnie zacieśniał z dekady na dekadę. Kris van Hueckleom (*Tropem myśliwego. Echa Mickiewiczowskie w poezji Czesława Miłosza (i nie tylko)*), Maria Delaperière (*Dialog Miłosza z Mickiewiczem*) piszą o sprawach już znanych, wprowadzając jednak nowe rozpoznania i tony. Chociażby ponownie o znaczeniu inspiracji przyrodni-

czych i zauroczeniu kolorytem Pana Tadeusza pisze van Huckleon, zaś M. Delaperrière wprowadza nutę osobistych fascynacji Miłosza, będącego pod wpływem różnych Mickiewiczowskich idei czy zainteresowań, ale też podejmującego osobistą dyskusję z Mickiewiczem. Kanoniczność relacji Miłosz – Mickiewicz rozpatruje Patrycja Bućko-Żmuda w szkicu pt. „Ocalony, bo z nim wieczne i boskie zdziwienie”. *Epilog burzliwego romansu wieszczów w kontekście teorii wpływu Harolda Blooma*; zaś Marek Biernacki podejmuje temat ostatnich poezji Mickiewicza i Miłosza w szkicu *O zbawieniu (Z wierszy ostatnich Czesława Miłosza)*.

Dział „Recepcja” poświęcony jest publikacjom pojawiającym się na Litwie, Białorusi, Ukrainie i w Czechach. Odbiór twórczości Miłosza w Europie Środkowej i Wschodniej nie jest imponujący. W swoim czasie zdecydowanie wyprzedzał Noblistę Zbigniew Herbert, mający wielu zwolenników w osobach utalentowanych tłumaczy, zwłaszcza na Ukrainie. Z czasem jednak proporcje się wyrównują, ale Miłosz znany jest bardziej jako prozaik, publicysta czy autor *Historii literatury polskiej*, a zdecydowanie mniej jako poeta, a na recepcji poezji najbardziej mu zależało. Potwierdzają powyższą uwagę szkice Teresy Daleckiej (*Recepcja twórczości Czesława Miłosza na Litwie*), Maryna Kozłouskaya, Maria Pushkina (*Recepcja twórczości Czesława Miłosza na Białorusi*), Olesi Nachlik (*Czesław Miłosz na Ukrainie*), Luci Zakopalovej (*Czesława Miłosza ślady (nie)przypadkowe. O recepcji czeskiej*), Kaliny Bahnevej (*Miłosz dla bibliofilów*). Obraz pewnie byłby ciekawszy gdyby zastanowić się nad recepcją Miłosza w Rosji i na Węgrzech. W przypadku obu krajów znajomość twórczości poety jest ogólnie mówiąc, znikoma. Na Węgrzech dominuje wydana ostatnio *Rodzinna Europa*, w Rosji natomiast czytana jest poezja. Niemal zaw-

sze jest to kwestia specjalizacji tłumacza. A w najmniejszym stopniu, o czym z żalem, świadomie wywołanym skutkiem polityki propagowania polskiej literatury przez powołane do tego instytucje.

Tom wieńczy ciekawy wywiad z Miłoszem, pod tytułem sugerującym niedzisiejszą już estetykę, *W służbie słowa...*, przeprowadzony przez Małgorzatę Annę Packalén Parkman z Uppsali w Szwecji oraz zapis spotkania Noblisty w Szkole Języka i Kultury Polskiej Uniwersytetu Śląskiego z roku 1997, opublikowanego w „Postscriptum”.

Miłoszowski tom „Postscriptum Polonistycznego” jest niewątpliwie jedną z najbogatszych treściowo publikacji poświęconych poecie, zadedykowanym mu w Roku Jubileuszowym. Stanowi ciekawą prezentację wielu polonistycznych ośrodków za granicą. Czego i kogo zabrakło? Na pewno kilku polonistów z Niemiec, Francji i Stanów Zjednoczonych, gdzie funkcjonuje jeszcze wciąż sporo ośrodków, w których poezja Czesława Miłosza ma dobrą markę. Mówimy jednak o pewnym stanie idealnym, który trudno osiągnąć. To, co już udało się dokonać redaktorom „Postscriptum” na pewno stanie się przedmiotem zainteresowania miłoszologów, nie tylko w Polsce.

(Bogusław Bakuła)

Kultur und / als Übersetzung. Russisch-deutsche Beziehungen im 20. und 21. Jahrhundert. Red. Christine Engel, Birgit Menzel. Frank & Timme. Berlin 2011, ss. 344.

Esencjalistyczne ujęcia kultury z ich wyobrażeniami narodu i kultury narodowej, co wiemy z rozważań Aleidy Assmann (*Einführung in die Kulturwissenschaft*, Berlin 2008), jak również innych przekrojowych prezentacji problemu (Friedrich Jäger u.a.

(red.) *Handbuch der Kulturwissenschaft*, Stuttgart 2004; E. List, E. Fiala (red.) *Grundlagen der Kulturwissenschaft. Interdisziplinäre Kulturstudien*, Tübingen 2004), charakteryzuje brak ugruntowania. Teza ta, zdaniem redaktorek tomu, nie oferuje (ideowej) podstawy dla innego operacjonalizowania kultury. Za pomocą koncepcji „kultury jako tłumaczenia” można jednak na nowo modelować relacje międzykulturowe, przy założeniu, że uwolnimy się od ustaleń ontologicznych i otworzymy się na dynamiczne ujęcie kultury. W tej funkcji kultura jako tłumaczenie obiera cel idealny, by „za sprawą komunikacyjnych procesów interpretowania i wykładania mogło narodzić się zasadnicze zrozumienie dla punktu widzenia Innego” (s. 8). W ten sposób implikowane podwójne spojrzenie znajduje wyraz w zmianie perspektywy, która uwzględnia pozycję własną i Innego, a także uwewnętrznia w ten sposób odpowiednie systemy wartości i norm. Jedną z najistotniejszych jakości tłumaczenia kulturoznaw-

czego polega więc na tym, że – jak pisze Doris Bachmann-Medick – „Procesy pośredniczące i przestrzenie przejścia dla komunikacji i działania mogą zostać rozpoznane i wydobyte na nowo” (s. 8). Owe przestrzenie przejścia są rodzajem „trzeciej przestrzeni” (Homi Bhabha), „przestrzenią hybrydyczności w kulturowym crossover” (s. 8).

Dalsze rozważania redaktorki tomu poświęcają nowym zadaniom przekładu kulturowego. Dotyczą one zarówno językowych, jak i kulturowych działań przekładowych, podwójnej funkcji, służącej najważniejszym rozpoznaniom przekładowości ogólnego (przekład jako działanie kooperatywne, asymetryczna relacja między przekładem a władzą, etc.). W wątpliwość zostanie podane również tradycyjne pojęcie „oryginału”. Ulega ono zmianom w stopniu, w jakim „tekst wyjściowy nie jest już postrzegany jako nietykalny i wiecznie nieosiągalny oryginał” (s. 9). W ten sposób pojęcie przekładu ulega ilościowemu i jakościowemu poszerzeniu, które znajduje wyraz w wymianie i wzajemnym wzbogacaniu się języka wyjściowego i docelowego.

Kolejnym ważnym aspektem przekładu kulturowego jest w tym modelu przekład intersemiotyczny oraz tłumaczenie jako narzędzie kulturowe i jego zastosowanie w relacjach międzykulturowych. Końcowa refleksja na temat osiągnięć przekładowych nie rozszerza o nowe koncepcje staroświeckiego poglądu o nieprzekładalnej reszcie, jaka powstaje w procesie tłumaczenia. Rozumienie ma być raczej powiązane z „zawłaszczeniem i oswojeniem Obcego, względnie z likwidacją obcości” (s. 10). Metodologiczna i empiryczna realizacja koncepcji, przedstawionej podczas obrad slawistycznej grupy badawczej (Fachgruppe Slavistik) niemieckiego Stowarzyszenia Nauk o Europie Wschodniej (Gesellschaft für Osteuropakunde), znalazła swoje odzwierciedlenie w tomie zbiorowym,

który dotyka czterech tematów z obszaru stosunków rosyjsko-niemieckich w XIX i XX wieku: 1. Wybitne osobowości jako pośrednicy kulturowi; 2. Czasopisma i przekład literacki; 3. Kultura popularna i film; 4. Lingwistyczno-komunikacyjne aspekty przekładu.

Karl Eimermacher analizuje nową funkcjonalizację kultury sowieckiej (względnie – rosyjskiej), na niemieckim obszarze językowym po 1945 roku, podkreślając przy tym trzy pragmatyczne modele (patchwork, pośredniczenie, objaśnienie) i ugruntowując tę systematykę licznymi przykładami. Stawia końcowy wniosek, że modele 1–3 mogły opisywać kulturowe procesy w Związku Radzieckim do 1986/87 roku, dla późniejszych zaś trzeba wypracować schematy, które „wykraczają poza dwubiegunowy charakter kultury sowieckiej” (s. 37). Christine Engel dowartościowuje dziennikarski i publicystyczny dorobek Gerda Ruge, który w wielu reportażach telewizyjnych o Związku Radzieckim dokonywał licznych kulturowych przekładów, „postrzeganych jako proces negocjacji w najszerszym sensie” (s. 39). W reportażach i dokumentach Ruge rzecz dotyczy interpretacji i wykładni (negotiations), a nie binarnych opozycji i wykluczeń (negations). Filmoznawca Oleg Aronson w artykule na temat wpływu przekładów pism narodowego socjalisty Carla Schmitta w Rosji zaskakuje stwierdzeniem, że za ich sprawą odsłonięte zostały mechanizmy rosyjskiego społeczeństwa „dzięki ukazaniu wspólnoty z mechanizmami faszyzmu” (s. 76). Jego głęboki wywód dotyczy roli przekładu w kulturze rosyjskiej i wpływu tłumaczeń na politykę. Tłumaczenie jako pośrednictwo kulturowe i kultura pamięci na przykładzie działań niemieckich i rosyjskich tłumaczy 22. czerwca 1941 roku jest tematem tekstu *Heidemarie Salevsky*. Jej porównanie pisanych przez tłumaczy pamiętni-

ków i wypowiedzi oskarżonych podczas procesu norymberskiego prowadzi do trzeciego wniosku, że z różnych świadectw nie można odfiltrować prawdy historycznej. Nie mniej interesujący tekst autorstwa *Jaschy Nemtsova* dotyczy analizy wpływu muzyki żydowskiej i jej recepcji w czasie powojennym na przykładzie znanego dyrygenta chóru i etnologa muzyki Chemjo Winawera.

W obszarze 2. literaturoznawczyni *Katerina Clark* zajmuje się rolą przekładu w tworzeniu kultury narodowej w stalinowskich latach 1930. Przedmiotem badań *Birgit Menzel* jest powstałe w 1955 roku czasopismo „Inostrannaja literatura”, które prezentowało się jako „namiestnik ponadstuletniej tradycji zagranicznej literatury w Rosji” (s. 145), jako medium przekładu kulturowego. Szczególnym walorem jej analizy jest badanie konstrukcji Inności, odzwierciedlającej się w wybranych przekładach literackich i ich publikacjach (por. sporządzoną przez nią listę tłumaczeń dzieł niemieckojęzycznych od 1956 do 2010, s. 162–175). Renomowany socjolog literatury *Boris Dubin* zajmuje się translacją jako strategią innowacji literackiej w odwołaniu do pism francuskiego teoretyka przekładu Antoine Bermana (1942–1991), a jej ucieleśnienie nazywa rodzajem utopii.

Trzy teksty z obszaru 3. dotyczą muzycznej recepcji twórczości grupy rockowej „Rammstein” w kontekście postsowieckim (Stefan Simonek), problemów tłumaczenia i przekładu na przykładzie filmu fabularnego „Anonima - Eine Frau in Berlin” (Marina Koreneva) i dotacjami dla filmów z obszaru niemiecko-rosyjski koprodukcji (Sylvia Hölzl). *Anna Pawlova* i *Michail Bezrodnyj* w krytycznym raporcie przyglądają się współczesnemu rosyjskiemu językoznawstwu pod kątem wskrzeszania nowego wielkorosyjskiego szowinizmu. Odwołując się do teorii relatywizmu językowego

(Sapir-Whorf), „która postuluje zależność myślenia i działania od gramatyki i leksyki języka” (s. 18), zarzucają rosyjskiej lingwistyce regres w kierunku esencjalizmu. Teorie te prowadzą do aporii nieprzekładalności, także w języku rosyjskim. Trzy pozostałe teksty w obszarze 4. dotyczą problemów przekładowych w tekstach społeczno-politycznych na przykładzie czasopisma „Osteuropa” (*Irina Pohlan*), oświetlają aspekty przekładu literatury ukraińskiej na niemiecki (*Claudia Dathe*) i dotyczą kwestii nieprzekładalnego w przekładzie (*Elena Petrovskaja*).

Przejrzyście zaprojektowany tom zbiorowy dzięki zróżnicowanym badaniom przekładu kulturowego i językowego zapewnia rzetelny wgląd w przedmiot, który dynamicznie przeformułowuje stanowiska naukowe i koncepcje teoretyczne. Problematyczne pozostaje jednak pytanie, czy przekonuje o tym wizualizacja tego procesu za pomocą stron tytułowych moskiewskiego czasopisma literackiego „Inostrannaja literatura” na frontysepisie.

(*Wolfgang Schlott, przetł. Emilia Kledzik*)

Karol Irzykowski, *A tizedik múzsa. A filmesztétika kérdései*. Fordította: Dabi M. István és Szijártó Imre. Magyar Képzőművészeti Egyetem Doktori Iskola – Brozsek Kiadó, Budapest, 2011, ss. 218.

Praca Karola Irzykowskiego *Dziesiąta muza. Zagadnienia estetyczne kina* (1924) doczekała się tłumaczenia na język węgierski dzięki współpracy translatorskiej Imre Szijártó i Istvána M. Dabi. Próba przełożenia studium, poświęconego zagadnieniom filozofii sztuki kinowej wymagała od tłumaczy gruntownych badań językowych, które

miały na celu oddanie w najwyższym stopniu wiernego obrazu języka Irzykowskiego, piszącego o kinie w czasach jego początków. Książkę uzupełniono listą filmów cytowanych przez Autora. Tłumacze dołączyli również notę, omawiającą zaproponowane przez nich językowe ekwiwalenty słów: „kino” [*mozi*] i „film” [*film*] (które są w filmowym żargonie węgierskim synonimami) oraz wyrażenia „sztuka filmowa” [*moziművészet*] – oddanego w tekście przekładu w prostszej formie, jako „film”). I. Szijártó i I.M. Dabi wyjaśniają również powody zachowania przypisów sporządzonych przez Irzykowskiego w oryginale i wskazują zasadniczy problem przekładu dzieła powstałego w 1924 roku, mający związek z identyfikacją wszystkich dzieł i ich autorów, na których powołuje się Autor książki w swojej pracy. Tłumacze zrekomensowali te braki kolejnym załącznikiem do książki – alfabetycznym wykazem ważniejszych twórców sztuki filmowej realizujących swoje projekty w czasach Irzykow-

skiego (m.in. Wegenera, Ruttmana, Reli-dzyńskiego, Ottena, Delluca) oraz pisarzy, krytyków i filozofów w istotnej mierze kształtujących gusty estetyczne pierwszych widzów (Brzozowskiego, Diebolda, Ewersa, Fairbanka, Nielsena, Womeli, Wellsa).

Integralną częścią przekładu jest esej *Nieznany bliski – Karol Irzykowski* pełniący funkcję autorskiego posłowania napisanego przez Szjártó, który w pracy zawodowej zajmuje się tematyką sztuki filmowej i kulturą kinoteatru. Na szczególną uwagę zasługuje zestawienie sylwetki artystycznej Irzykowskiego z dorobkiem intelektualnym Béli Balázsa (1884–1949) [prawdziwe nazwisko: Herbert Bauer] – urodzonego z żydowskiej rodziny węgierskiego krytyka sztuki filmowej, poety, pisarza, estetyka (*Estetyka śmierci*, 1908), twórcy libretta do opery Béli Bartóka *Zamek Sinobrodego* (1911) i jego baletu *Drewniany książę* (1917) tego. Obaj twórcy wydali swoje dzieła poświęcone sztuce filmowej – *Dziesiąta muza* (Kraków) i *Widzialny człowiek* (*Der sichtbare Mensch*, Wiedeń) – w 1924 roku. Zarówno Irzykowski, jak i Balázs traktowali powstającą sztukę filmową jako przestrzeń wyrażającą różnorodności pragnienia wyobraźni i języka. Myślenie o kinie jako nowej formie ukazowania idei, ruchu, rzeczywistości zrekapitulować można przy użyciu dwóch zdaniowych formuł, pochodzących z dzieł omawianych twórców: „kino jest widzialnością obcowania człowieka z materią” (Irzykowski) oraz „film to język” (Balázs). W twórczości obu autorów można bez trudu wyodrębnić nurt tematyczny poświęcony sztuce filmowej: Irzykowski opublikował *Śmierć kinematografu?* (1913) oraz pracę *Człowiek przed soczewką, czyli sprzedane samobójstwo* (1908) a Balázs – *Ducha filmu* (*Der Geist des Films*, 1930), *Kulturę filmu* (*Filmkultura*, 1948) i *Rozważania z zakresu estetyki filmu* (*Filmesztétikai gondolatok*, 1948). Szjártó dostrzega podobieństwo pomiędzy

autorami także na płaszczyźnie biograficznej, życiowej: Irzykowski traci większość swoich zapisów wskutek pożaru mieszkania, z kolei Balázs nie odnalazł zasłużonego miejsca na mapie węgierskiego życia intelektualnego, mimo bogatego dorobku pisarskiego i niekwestionowanego autorytetu.

Translatologiczna praca Szjártó i Dabi jest pierwszym opublikowanym przekładem książki Irzykowskiego, wcześniejsze fragmenty tłumaczeń *Dziesiątej muzy* nigdy nie zostały ogłoszone drukiem. Dzięki starannej edycji i załącznikom uzupełnionym przez tłumaczy eseistycznym portretem Karola Irzykowskiego książka polskiego pisarza ma szansę dopełnić dzieło Balázsa, które ukształtowało węgierską szkołę filozofii kina i sztuki filmowej.

(Kinga Piotrowiak-Junkiert)

„The Sarmatian Review”, Vol. XXI. No 3, September 2011; Vol. XXXII, No 1, January 2012. Editor: Ewa Thompson (Rice University, Houston).

Czasopismo ukazujące się od roku 1992 w Polskim Instytucie w Houston, raz na cztery miesiące, świetnie redagowane przez Ewę Thompson, nabiera coraz większej wagi, zwłaszcza jeśli pomyśleć, że jest bodaj jedynym dzisiaj w Stanach Zjednoczonych aktywnym periodykiem poświęconym propagowaniu polskiej humanistyki i kultury na tle szeroko ujętych zagadnień kultury w Europie Wschodniej i Środkowej. Czasopismo zajmuje się też recepcją problematyki wschodnio i środkowoeuropejskiej w Stanach Zjednoczonych. Tak zasadnicze cele w skromnym opakowaniu, całość liczy sobie bowiem dwadzieścia pięć stron dużego formatu, wydają się niemal utopijne, ale liczy się też konsekwencja, dobre rozeznanie i trafny dobór materiałów czy problemów do dyskusji. Sarmacka fantazja w podejmowaniu tematów, na których zjadły sobie zęby redakcje wydające opasłe slawistyczne tomiszczą też nie jest tu od rzeczy. Najważniejsza jest idea ogólna – operowanie w przestrzeni tyleż mitycznej, co wciąż posthistorycznie realnej Sarmacji, jako formacji kulturowej i geograficznej, nawiązującej do dawnej Rzeczypospolitej w czasach jej chwały i największego zasięgu i eksplorowanie tej przestrzeni w możliwie różnorodnych perspektywach widzenia.

Numer z września 2011 zaczyna się od dość beznadziejnej sprawy poruszonej w odredakcyjnym felietonie, a dotyczącej środkowoeuropejskiej ortografii. Na tle ascetycznej angielszczyzny rozpasanie diakrytyczne języków środkowoeuropejskich, zapisywanych w alfabecie łacińskim, takich jak bałtyckie, zachodniosłowiańskie, węgierski, rumuński, chorwacki, serbołużyczki wydaje się niemożliwą do opanowania płataniną, w której więcej wyjątków niż reguł, budzącą u poczciwego Anglosasa, jak się pisze, „irytację” i „alienację”. A pewnie i niezrozumienie, niechęć do nauki, a może i co gorszego. Przypominają się już ponad dwu-

stuletnie dysputy o potrzebie, lub nie, zlatinizowania cyrylicy i dostosowaniu jej do oczekiwań zachodniego odbiorcy. Beznadziejne – jak wiadomo. Alfabet to nie tylko metoda zapisu. To kod kulturowy, to tradycja, w przypadku kultur wschodnioeuropejskich mająca podłoże religijne, a z tym, jak wiadomo, nie ma żartów. I przedstawiciele zachodniej kultury muszą здаwać sobie sprawę z kolejnej herezji, która popełniają, usiłując narzucić swój heretycki alfabet jedynie prawdziwej wierze i tradycji wyłaniającej się z greckiego alfabetu. W przypadku Bałtów, Polaków, Czechów, Słowaków, Chorwatów, Serbołużyczan, a pewnie też Węgrów, Rumunów, sprawa miałaby dodatkowy aspekt, rzec można kolonialny. Te z tak ciężkim uporem i nie bez ofiar kształtowane zapisy, szlifowane wbrew polityce imperialnych zaborców, utrzymujące mniej lub bardziej wydumane etniczne różnice, podkreślające fonetykę i zawilóści ortograficzne, w których kryje się dusza literacko opisanego narodu, te łamańce prawdziwe, od których łupie w głowie każdemu Anglosasowi (i nie tylko) to czasami jedyne, co te narody wyniosły z historii, co zdołały uratować, ukształtować i zachować w ciężkich stuleciach niewoli i czystek etnicznych jako element wspólnoty. I dzisiaj, w dobie makdolandyzacji, globalizacji i ułatwionego konsumeryzmu, zacierającej dawne granice i niszczącej lokalne tradycje, miałyby się tego skarbu, ot tak sobie, pozbyć, żeby się Anglosasowi lepiej czytało. A niech mu się trudniej czyta, bo każda łatwość z czasem podlega zwykłej banalizacji i lekceważeniu. Wyobraźmy sobie język polski tylko z „u”, „rz” „l”, albo bez „ś”, „ż”, „ć”, „ń”, „dź”, „ą”, „ę” i tak dalej. Runęłaby cała budowana na nich fonetyka a więc i zbiorowa komunikacja, pamięć i wrażliwość zapisana w tych dziwnych i, co tu dużo mówić, beznadziejnie trudnych do opanowania

regułkach, sposobach zapisywania, w tym całym wydumanym, z zachodniej perspektywy, wyodrębnianiu się czasami ponad miarę. Ale czy rzeczywiście ponad miarę?

Warto zwrócić uwagę na artykuł Terrence'a O'Keffe *Mitteleuropa Blues, Perilous Remedy. Andrzej Stasiuk's Harsh World*. Jest to w zasadzie syntetyczne ujęcie prozy Andrzeja Stasiuka dostrzegające jej specyfikę lokowaną na obszarze Europy Środkowej. Polska problematyka jako taka nie była zapewne dość atrakcyjna dla odbiorcy amerykańskiego, zatem autor próbuje wzbudzić jego zainteresowanie podsycając egzotyczność realiów i tematów, z jednoczesnym podkreśleniem rozwoju kariery pisarza w Niemczech. Z żalem myślę, że dziś polską kulturę literacką reprezentują pisarze tacy jak Stasiuk, który kreuje swego rodzaju „afrykańskość”, na jaką nabiera spragnionych dziwacznej egzotyki, nielicznych zresztą, zachodnich czytelników. To oznacza, że wciąż jesteśmy na marginesie bardziej wyrafinowanej intelektualnie i estetycznie debaty w Europie, a może i nawet na margines nas nie stać, że dostarczamy literackich argumentów stereotypom o własnym prymitywizmie, że nie wnosimy ciekawych idei o charakterze ogólnym, a jedynie koloryt Dukli, małopolskich (oczywiście że lepiej brzmi galicyjskich, ale czy to nie jest kolejny smaczny robak na marnym haczyku?) zapyziałych miasteczek i opowieści o podrostkach.

Interesujący dział recenzji zawiera prawdziwe perełki, takie jak omówienie książki M.B.B. Biskupskiego *Hollywood's War with Poland 1939–1945* (Kentucky 2010) piórem Raymonda T. Gawronskiego, SJ; *Reformacja w dawnej Rzeczypospolitej i jej europejskie konteksty. Postulaty badawcze* (pod red. Piotra Wilczka, Warszawa 2010) autorstwa Howarda Louthana; *Stone Up Stone (Kamień na kamieniu, New York 2010)* Wiesława Myślińskiego w amerykańskim wydaniu, pió-

ra Dorothy Z. Baker, następnie *Firing the Canon. Essays Mainly on Poetry* (London 2010) Adama Czerniawskiego autorstwa Katarzyny Ciepłińskiej i adnotacje wielu innych pozycji, na temat których recenzji w Polsce mało. Numer przynosi też materiały opublikowane przez Tomasza Sommera, a zatytułowane *The Polish Operation. Stalin's First Genocide od Poles 1937–1938*, na temat antypolskiej czystki w Związku Sowieckim przed wybuchem II wojny światowej świadczącej o tym, że Sowiety planowały atak na Polskę dużo wcześniej niż III Rzesza. Ofiary polskiej ludności autor oblicza od 600 tysięcy do jednego miliona. Przerażająca liczba i przerażająca niewiedza, spowodowana zacięłym sowieckim zacieraniami dowodów zaplanowanej zbrodni i stosowaną do dnia dzisiejszego blokadą informacyjną.

Styczniowy numer z roku 2012 ozdabia na okładce fotografia pomnika badacza Australii Pawła Edmunda Strzeleckiego, który został postawiony w roku 1988 w miejscowości Jindabayne. Strzelecki jest jednym z bohaterów niedługiej historii (liczonej na sposób zachodni) australijskiego kontynentu. Główny artykuł w numerze nie dotyczy Australii, ale roli Polski w NATO: *Poland: Strategically Active or Passive?* pióra Waltera Jajko. Zdaniem autora Polska ma przed sobą dylemat, jaką rolę przyjąć w strukturach NATO. W ciągu ostatnich dwudziestu lat zmieniło się poczucie i pojęcie bezpieczeństwa w Polsce, a w efekcie przystąpienia do sojuszu Północnoatlantyckiego uległy przededefiniowaniu, a także deterytorializacji wszelkie cele militarne oraz relacje i obowiązki państwa polskiego wobec zachodnich sojuszników. Czas pokaże, do czego Polska będzie zdolna jako sojusznik militarny i na co pozwolą jej inni członkowie układu. Dzisiaj jest państwem słabszym militarnie niż czterdzieści-trzydzieści lat temu i może wykonywać jedynie wyseg-

mentowane, niewielkie operacje o charakterze zabezpieczającym. Jednak dorasta do poważniejszej roli i jeżeli kryzys nie doprowadzi do załamania gospodarczego jej rola w tym obszarze życia politycznego Zachodu będzie wzrastać. Każda z ról omawianych przez Jajko wymaga odpowiedniej strategii: wybiegającej, realizacyjnej i zabezpieczającej. Polska może wpisać się tylko w jeden z tych segmentów i musi się zdecydować w obliczu narastających globalnych różnic interesów, w co chce grać. Od tego zależy nie tylko bezpieczeństwo narodowe, ale także zwrotna sytuacja polityczna, gospodarcza, a nawet demograficzna. Niewątpliwie najbliższe lata określą rolę Polski w Europie na dłuższy czas, ale do obecnych rządów polskich będzie należało sformułowanie własnych celów oraz ich konsekwentna realizacja.

W numerze znajdujemy dokończenie potężnego artykułu T. O'Keeffego o A. Stasiuku z poprzedniego numeru *The Sarmatian Review*. Autor dowartościowuje twórczość Polaka, przyrównując ją miejscami do prozy Milana Kundery, co jest zabiegiem zdecydowanie na wyrost, nawet jeśli weźmie się pod uwagę, że twórca *Żartu* na emigracji, zwłaszcza od lat 90., rewelacji już nie produkuje.

Dział recenzji przynosi interesujące omówienia kilku prac. James E. Reid i Raymond Gawronski, SJ, piszą o książce Ti-

mothy Snydera *Bloodlands. Europe between Hitler and Stalin* (New York 2010); Joanna Kurowska o pracy Anny Nowickiej-Struskiej *Ex fumo in lucem. Barokowe kaznodziejstwo Andrzeja Kochanowskiego* (Lublin 2008); Zdzisława Krasnodębskiego *Większego cudu nie będzie* (Kraków 2011); *Raport o zagrożeniach wolności słowa w Polsce w latach 2010-2011* (Warszawa 2011).

The Sarmatian Review jest periodykiem nowoczesnym, nierozwlekłym, szeroko otwartym na różne obszary, co w aktualnej dobie jest bardzo cenne, podającym wartościowe opinie i interesujące teksty. Informacyjna zawartość czasopisma jest dobrze przemyślana. Polska wyłania się z tych opinii, informacji, dyskusji jako kraj wyraźnie zaznaczający swoją obecność nie tylko w postkomunistycznej części Europy. To, co widzimy tutaj, na miejscu, gołym okiem, a mianowicie, że pomimo wszelakich wewnętrznych kłopotów, rozwój jest zauważalny i odczuwalny, że Polska przesuwa się z obszaru dotychczas uważanego za, delikatnie mówiąc, „zaplecze cywilizacji”, w stronę jej centrum i czyni to ostatnimi czasy dość spektakularnie, *The Sarmatian Review* zaznacza i komentuje nie bez drobnej satysfakcji. Bo, nawet jeśli to tylko przysłowiowe pięć minut, warto w nie dobrze zainwestować na polu informacji i nauki.

(Bogusław Bakuła)

Autorzy „Porównań” 10, 2012

Contributors to “Comparisons” 10, 2012

Bogusław Bakula – prof. zw. dr hab. Kierownik Zakładu Komparatystyki Literackiej i Kulturowej w Instytucie Filologii Polskiej UAM. Red. nacz. „Porównań”, red. nacz. „Slavia Occidentalis” (zeszyty literaturoznawcze). Zainteresowania naukowe: badania porównawcze w zakresie literatury i kultury Europy Środkowo-Wschodniej, samizdat w Europie Środkowej i Wschodniej, literatura polska, ukraińska, czeska, słowacka, białoruska, rosyjska. E-mail: bakula@amu.edu.pl; bakula@centrum.cz

Lidia Banowska – dr, adiunkt w Zakładzie Literatury Romantyzmu oraz Pracowni Badań nad Tradycją Europejską w Instytucie Filologii Polskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Autorka książki *Miłosz i Mickiewicz. Poezja wobec tradycji* (Poznań 2005). E-mail: banowska@amu.edu.pl

Jarosław Bytner – dr, pracuje w Nauczycielskim Kolegium Języków Obcych w Bydgoszczy. Redaktor Naczelny Mrocznej Środkowo-Wschodniej Europy www.mroczna.art.pl Publikował w „Polonistyce”, „Palette”, „Slavii Occidentalis”, „Ziemi”. E-mail: jbytner@wp.pl

Agnieszka Czyżak – dr hab., zainteresowania badawcze: historia literatury współczesnej, ze szczególnym uwzględnieniem literatury powstałej po 1989 roku oraz teoria literatury, przede wszystkim badania kulturowe. Autorka książek: *Życiorysy polskie 1944–89* (1997), *Kazimierz Brandys* (1998) oraz *Na starość. Szkice o literaturze przełomu tysiącleci* (2011). Współredaktorka tomów zbiorowych: *Powroty Iwaszkiewicza* (1999), *Wariacje na temat* (2003), *PRL- świat (nie)przedstawiony* (2010) oraz *Elementy do portretu. Szkice o twórczości Aleksandra Wata* (2011). E-mail: agaczyz@amu.edu.pl

Dobrochna Dabert – dr hab., prof. UAM, pracuje w Instytucie Filologii Polskiej. Kierownik Pracowni Literatury i Kultury Niezależnej. Zainteresowania naukowe: kino Europy Środkowo-Wschodniej, literatura i kultura drugiego obiegu. Autorka książek: *Zbuntowane wiersze. O języku poezji stanu wojennego* (1998); *Kino moralnego niepokoju. Wokół wybranych problemów poetyki i etyki* (2003); *Mowa kontrolowana. Szkice o języku publicznym w Polsce po 1989 roku* (2003). E-Mail: dobro@amu.edu.pl

Rolf Fieguth – prof. zw. dr hab. Studiował slawistykę, germanistykę i historię Europy Wschodniej. Od roku 1983 aż do roku 2007 piastował stanowisko profesora zwyczajnego języków i literatur słowiańskich na uniwersytecie we Fryburgu szwajcarskim. W latach 2003–2006

pełnił funkcję dyrektora Instytutu Literaturoznawstwa Powszechnego i Porównawczego. Z A. Martinim wydał tom o cyklizacji w poezji europejskiej (*Die Architektur der Wolken [Architektura obłoków]*, 2005). Po polsku wyszły: *Poezja w fazie krytycznej* (2001); *Rozpierzchłe gałązki [o cykliczności u Mickiewicza]* (2003); *Gombrowicz z niemiecką gębą - i inne studia komparatystyczne* (2011). Przetłumaczył na niemiecki Norwida, Gombrowicza i in. E-mail: rolf@fieguh.ch

Jan Galant – dr hab. adiunkt w Instytucie Filologii Polskiej UAM. Jego zainteresowania naukowe dotyczą głównie historii literatury i kultury polskiej po II wojnie światowej, zwłaszcza powikłanych relacji literatury i polityki w okresie PRL. Autor książek: *Marek Hłasko* (Poznań 1996), *Polska proza lingwistyczna. Debiuty lat siedemdziesiątych* (Poznań 1999), *Zszywacze, spinacze, pinezki. Krótkie szkice o literaturze* (Ostrów Wielkopolski 2007), *Odmiany wolności. Publicystyka, krytyka i literatura polskiego Października* (Poznań 2010). Mieszka w Ostrowie Wielkopolskim. E-mail: jgalant@amu.edu.pl

Sabina Giergiel – dr, adiunkt w Katedrze Sławistyki Uniwersytetu Opolskiego. Zajmuje się współczesną literaturą krajów powstałych po rozpadzie Jugosławii. Aktualnie jej zainteresowania badawcze koncentrują się wokół problematyki pamięci. Autorka monografii *Obcość jako los. O prozie Borislava Pekicia*, Opole 2008. E-mail: sgiergiel@uni.opole.pl

Anna Idzikowska-Czubaj – dr, od 2005 roku adiunkt w Instytucie Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Zajmuje się dziejami PRL-u, zwłaszcza historią społeczną, kulturą popularną i młodzieżową tego czasu. Autorka książek *Funkcje kulturowe i historyczne znaczenie polskiego rocka* (2006), *Rock w PRL-u o paradoksach współistnienia* (2011) oraz kilkunastu artykułów w czasopiśmie i wydaniach zbiorowych; współautorka *Historia PRL. Wielka kolekcja 1944–1989. T. 1–25* (2009). E-mail: annai@wp.pl

Emilia Kledzik – dr, adiunkt w Pracowni Komparatystyki Literackiej Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu. Tam też obroniła pracę doktorską pt. *Prowinca jako problem narracji postkolonialnej w twórczości Andrzeja Stasiuka, Wolfganga Hilbiga i Jurija Brězana*. Autorka tłumaczeń, publikacji naukowych i recenzji krytycznoliterackich z dziedziny postkolonializmu, literatury serbołużycyjskiej, eneradowskiej i niemieckiej. E-mail: emilia.kledzik@gmail.com

Zbigniew Kopeć – prof. UAM, dr hab. Jego zainteresowania naukowe koncentrują się wokół historii literatury XX wieku, literatury najnowszej oraz kultury i literatury europejskiej. Szczególną uwagę skupia na literaturze i kulturze Dwudziestolecia międzywojennego, literaturze pogranicza kultur, a także sposobach obecności Rosji w literaturze polskiej. Ostatnio wydał książkę: *Niepokorni. Brudni. Żli. Ludzie marginesu w prozie polskiej XX wieku* (Poznań 2010) i współredagował tom zbiorowy poświęcony twórczości Aleksandra Wata: *Elementy do portretu. Szkice o twórczości Aleksandra Wata* (Poznań 2011). E-mail: kzbsz@amu.edu.pl

Natalia Lemann – dr, adiunkt w Pracowni Antropologii Literatury w Instytucie Kultury Współczesnej Uniwersytetu Łódzkiego. Zainteresowania naukowe koncentrują się głównie wokół związków literatury z naukami historycznymi, metodologii historii, antropologii literatury

i komparatystyki. Autorka m.in.: monografii *Epicka historiografia we współczesnej prozie polskiej*, (2008) i artykułów *Czy można uchronić się od przeszłości? – historie alternatywne i uchronie jako literackie aporie polityki i wiedzy historycznej*, „Zagadnienia Rodzajów Literackich”, R. LIV, z. 2, 2011; *PODobna historia, czyli rzecz o historii alternatywnej i jej miejscu we współczesnej historiografii i literaturoznawstwie*, w: *Exploring the Benefits of the Alternate History Genre/ W poszukiwaniu pożyteczności gatunku historii alternatywnych*, red. Z. Wąsik, M. Oziewicz, J. Deszcz-Tryhubczak, *Philologica Wratislaviensia: Acta et Studia*. Vol. 5, Wrocław 2011. E-mail: natalialemann@uni.lodz.pl

Katarzyna Lukas – dr, absolwentka germanistyki UAM, adiunkt w Instytucie Filologii Germańskiej Uniwersytetu Gdańskiego. Publikacje: *Obraz świata i konwencja literacka w przekładzie. O niemieckich tłumaczeniach dzieł Adama Mickiewicza* (Wrocław 2008) – wydanie niemieckie: *Das Weltbild und die literarische Konvention als Übersetzungsdeterminanten. Adam Mickiewicz in deutschsprachigen Übertragungen* (Berlin 2009), *Germanistik in Polen: Geschichte – Perspektiven – interdisziplinärer Dialog* (Frankfurt/M. 2011, red. wspólnie z Andrzejem Kątnym). E-mail: katarzyna.lukas@wp.pl

Radosław Okulicz-Kozaryn – dr hab., prof. UAM, członek Zakładu Literatury Pozytywizmu i Młodej Polski, współpracownik Zakładu Bałtologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, w latach 1995–1997 wykładowca w Katedrze Filologii Polskiej Uniwersytetu Wileńskiego; autor książek: *Mała historia dandyzmu* (1995), *Żagary* (1997), *Gest pięknoducha. Roman Jaworski i jego estetyka brzydoty* (2004), *Litwin wśród spadkobierców Króla-Ducha. Twórczość Čiurlionisa wobec Młodej Polski* (2007; przekład litewski 2009), *1894 oraz inne szkice o Młodej Polsce* (w druku); wydawca wierszy Aleksandra Szczęsnego (w Bibliotece Poezji Młodej Polski), ineditów i zapomnianych pism Jaworskiego (w „Archiwum Literackim”) oraz korespondencji Mikolajusa Konstantinasa Čiurlionisa. E-mail: mrok@amu.edu.pl

Kinga Piotrowiak-Junkiert – absolwentka filologii polskiej (2006) i węgierskiej (2011) UAM w Poznaniu oraz Indywidualnych Międzyuczelnianych Studiów Humanistycznych „Akademia Artes Liberales”, doktorantka IBL PAN w Warszawie. Przygotowuje pracę doktorską poświęconą twórczości Imre Kertésza. Artykuły naukowe, przekłady literackie (Á. Heller, Gy. Dragomán) i recenzje publikowała w tomach pokonferencyjnych i czasopismach literackich. E-mail: kinga.piotrowiak@gmail.com

Radek Mały – dr, pracuje w Katedrze Bohemistyki na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu im. Palackiego w Olomuńcu. Jest czynny również jako literat i jako tłumacz. Opublikował prace o G. Traklu *Spásná trhlina*, Votobia, Olomouc 2006 i przygotowuje do druku monografię o Paulu Celanonie pt. *Domovem v jazyce. České čtení Paula Celana*. Periplus, Olomouc 2012. E-mail: radek.maly@upol.cz

Vaiva Narušienė – dr, ukończyła studia filologii litewskiej na Uniwersytecie Witolda Wielkiego (Kowno), w roku 2006 doktoryzowała się na Uniwersytecie Jagiellońskim w zakresie literaturoznawstwa. Jest pracownikiem naukowym w Centrum Sławistyki Czesława Miłosza na Uniwersytecie Witolda Wielkiego, obecnie odbywa także staż podoktorski w Instytucie Historii Litwy (Wilno). Zainteresowania skupiają się wokół pamięci historycznej w literaturze

polskiej i litewskiej XIX i pierwszej połowy XX wieku, wokół kwestii tożsamości stanowej i narodowej w literaturze tegoż okresu, a także wokół stosunków literatury i kultury litewskiej a polskiej. Autor książki *Józef Albin Herbaczewski – pisarz polsko-litewski*, Kraków 2007. E-mail: vaiva.narusiene@gmail.com

Wolfgang Schlott – prof. dr hab. z Uniwersytetu Bremeńskiego. Zajmuje się literaturą Europy Wschodniej, zwłaszcza polską, rosyjską i niemiecką. Kurator wystaw poświęconych rosyjskiej i polskiej sztuce. licznych publikacji poświęconych samizdatowi w Europie Wschodniej. Współpracował przy wydaniach dzieł Witolda Gombrowicza, Tadeusza Różewicz i Wisławy Szymborskiej. Prezydent Exil-P.E.N. Deutschsprachiger Länder. Recenzent czołpism „Osteuropa”, „Welt der Slawen”, „Porównania”, „Zeszyty Filmoznawcze”. E-mail: wschlott@hotmail.de

Dorota Skotarczak – dr hab., prof. UAM, pracuje w Instytucie Historii UAM. Jej zainteresowania badawcze koncentrują się wokół historii wizualnej, historii kultury masowej oraz kultury PRL. Autorka m.in.: *Od Astaire'a do Travolty. Amerykański musical filmowy w kontekście historii Stanów Zjednoczonych* (1996), *Historia amerykańskiego musicalu filmowego* (2002), *Obraz społeczeństwa PRL w komedii filmowej* (2004), *Media audiowizualne w warsztacie historyka* (red., 2008), *Spółczesność PRL*, t. 1 (red., 2011), t. 2 (red. 2012). E-mail: gregory@amu.edu.pl

Danuta Sosnowska – dr hab., pracuje w Instytucie Sławistyki Zachodniej i Południowej na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego. Zajmuje się literaturą i kulturą czeską, polską, ukraińską w XIX i XX wieku oraz komparatystyką kulturową krajów Europy Środkowo-Wschodniej (Polska, Czechy, Ukraina). Wydała książkę *Inna Galicja* (2010), a wcześniej *Seweryn Goszczyński. Biografia duchowa* (zgłoszona do Nagrody Nike), oraz wybór listów romantycznych *Dziki nasz Północ*. E-mail: danso2@go2.pl

Tomasz Sójka – doktorant w Instytucie Filologii Polskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza. Przygotowuje pracę doktorską o tradycji hermetyzmu. Publikował prace dot. hermetyzmu w „Porównaniach” nr 7, 8. E-mail: sojkowski@wp.pl

Agata Stankowska – dr hab. prof. UAM, pracuje w Zakładzie Literatury i Kultury Nowoczesnej Instytutu Filologii Polskiej UAM. Autorka książek: *Kształt wyobraźni. Z dziejów sporu o „wizję” i „równanie”* (Kraków 1998) oraz *Poezji nie pisze się bezkarnie. Z teorii i historii tropu poetyckiego* (Poznań 2007). E-mail: stankowska.a@gmail.com

Daniel Tomczak – dr, germanista. Zainteresowania badawcze: recepcja filozofii w literaturze polskiej i niemieckiej, komparatystyka literacka, translatoryka. Praca doktorska: *Nietzsche beider Nationen. Versuch einer konfrontativen Analyse der Friedrich Nietzsche-Rezeptionen in der deutschen und polnischen Literatur der Jahre 1886–1918* [Nietzsche obojga narodów. Próba konfrontatywnej analizy recepcji Friedricha Nietzsche w literaturze polskiej i niemieckiej lat 1886–1918], Poznań UAM 2008. Publikacje m.in. w: „Studiach Niemcoznawczych”, „Lingua ac Communitas”, „Odrze”. Przekłady m.in.: Paula Celana, Maschy Kaléko, Lothara Quinkensteina, Wernera Hamachera, Helmuta Böttigera. E-mail: danieltomczak@o2.pl

Marek Wedemann – dr, adiunkt w Instytucie Filologii Polskiej UAM (Zakład Literatury Pozytywizmu i Młodej Polski). Absolwent poznańskiej polonistyki, pracę na Uniwersytecie rozpoczął w roku 1991. Autor książki *Polonofil czy polakożerca? Fiodor Dostojewski w piśmiennictwie polskim lat 1847–1897* (Wydawnictwo Poznańskie, 2010). Inne publikacje: *Sienkiewicz i Brandes* (w: *Henryk Sienkiewicz. W stulecie Nagrody Nobla*, 2006); *Gdzie leży Beresteczko? Kresy na mapie* (w: *Kresy – dekonstrukcja*, 2007); *Wyspiański – Dmowski: lektura wzajemna* (w: *Narracje o Polsce*, 2008); „*Hamlet*” *Wyspiańskiego czy Szekspira?* (w: *Przemysław wszystko... Stanisława Wyspiańskiego modernizacja wyobraźni zbiorowej*, 2009). E-mail: wedmar@amu.edu.pl

Alois Woldan – prof. dr hab., ur. 1954 w Linzu (Austria), studiował teologię, slawistykę i komparatystykę w uniwersytecie w Innsbrucku, stypendysta w Woroneżu (Rosja), lektor austriacki w Moskwie i Wrocławiu, doktorat w Innsbrucku (1982), adiunkt w uniwersytecie w Salzburgu, tamże habilitował się w roku 1995, profesor studiów Wschodnio-Środkowej Europy w uniwersytecie Passau (Niemcy), od 2005 prof. literatur słowiańskich w Instytucie slawistyki Uniwersytetu Wiedeńskiego. E-mail: alois.woldan@univie.ac.at

Książki nadesłane

Received Books

- [1] Per-Arne Bodin, *Language, Canonization and Holy Foolishness. Studies in Postsoviet Russian Culture and the Tradition Orthodox Tradition*. University of Stockholm, Stockholm 2009, ss. 326.
- [2] A. Benoit-Dusausoay i G. Fontaine (red.) *Literatura Europy. Historia literatury europejskiej. Słowo/obraz/terytoria*, Gdańsk 2009, ss. 1070.
- [3] M. Langerová, Josef Vojvodík, A. Tippnerová, J. Hrdlička, *Symboly obludností. Mýty, jazyk a tabu české postavangardy 40.–60. let*. Malvern 2009, ss. 510.
- [4] Janusz Detka, *Wiersze polskiej „odwilży” (1953–1957)*. Wyd. Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego, Kielce 2010, ss. 254.
- [5] Petr Kovařík, *Národní soud nad zrádcem Karlem Sabinou (Nová fakta, policejní a soudní dokumenty, výpovědi svědků)*. Modrý stůl, 2010, ss. 357.
- [6] Orest Krasiwski, *Stosunki ukraińsko-polskie w latach 1917–1923*. Wyd. PTPN, Poznań–Gniezno 2010, ss. 433.
- [7] Jana Soukupová, *Nepodajní aneb nešlo to jinak. Příběhy jihomoravských disidentů v 70. a 80. letech 20. století*. Host, Brno 2010, ss. 267.
- [8] Anders Bodegård, Janusz Korek, Leonadr Neuger, *Röster om Gombrowicz*. Slaviska institutonen, 2010, Stockholms universitet, ss. 318.
- [9] Maria Cieśla-Korytowska, *Te książki zbójeckie...* Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2011, ss. 251.
- [10] M. Dąbrowski (red. nauk.), *Komparatystyka dla humanistów*. Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2011, ss. 486.
- [11] Jiří Holý, Petr Málek, Michael Špirit, Filip Tomáš, *Šoa v české literatuře a v kulturní paměti*. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011, ss. 309.
- [12] E. Kasperski, i E. Szczęsna (red. nauk.), *Komparatystyka dzisiaj. T. II. Interpretacje*. Dom Wydawniczy IPSA, Warszawa 2011, ss. 348.
- [13] Adam Kola, *Europa w dyskursie polskim, czeskim i chorwackim. Rekonfiguracje ktrytyczne*. Wydawnictwo naukowe uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika, Toruń 2011, s. 427.
- [14] Ania Loomba, *Kolonializm/Postkolonializm*. Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2011, ss. 312.
- [15] Milan Otáhal, *Opoziční proudy v české společnosti 1969–1989. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v.v.i.* Praha 2011, ss. 649.
- [16] Piotr Piotrowski, *Muzeum krytyczne*. Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2011, ss. 167.
- [17] L. Wiśniewska (red.), *Komparatystyka między Mickiewiczem a dniem dzisiejszym (II)*. Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2012, ss. 274.
- [18] „Akcent. Literatura i sztuka”. Kwartalnik. 2012, 1 (127), ss. 205.
- [19] „Postscriptum Polonistyczne” 2011, nr 1 (7), ss. 373.
- [20] „The Sarmatian Review”, September 2011, No 3, Vol. XXI; January 2012, No 1, Vol. XXXII.